

Azərbaycan hüquqi, demokratik, dünyəvi dövlət olaraq multikultural dəyərlərlə zəngin bir ölkədir. Heç təsadüfi deyildir ki, 2016-cı ildə ölkəmizdə səfərdə olmuş Roma Papası Fransisk Azərbaycanı əsl tolerantlıq nümunəsi adlandırmışdır. Multikulturalizm Azərbaycan xalqının həyat tərzidir. Ölkəmiz dünyaya dözümlülük və birgəyaşayış nümunəsini təqdim edir. 2008-ci ildən başlayaraq Azərbaycan tərəfindən keçirilən “Bakı prosesi” müsəlman dünyası və Avropa arasında dialoq və əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi məqsədini daşıyır, həmçinin BMT tərəfindən dəstəklənir. İki ildən bir Azərbaycanda keçirilən Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu BMT Baş Assambleyasının qətnamələri ilə “mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi üçün əsas qlobal platforma” kimi tanınmışdır.

2016-cı ildə BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumu Azərbaycanda keçirilmişdir. Bundan əlavə, Azərbaycan 2015-ci ildə ilk Avropa Oyunlarına və 2017-ci ildə IV İslam Həmrəyliyi Oyunlarına ev sahibliyi etmişdir. Həmin idman yarışları da mədəniyyətlərarası dialoqa mühüm töhfə olmuşdur. Bununla yanaşı, bir-biri ilə qütbə əks mövqedə duran dövlətlərin və hərbi-siyasi alyansların dəfələrlə sivil dialoq məkanı kimi yer alan Azərbaycanın sülh adası imicindən fərqli olaraq terrorçu dövlət mahiyyəti ilə Ermənistan beynəlxalq sülhü, təhlükəsizliyi zaman-zaman təhdid etməkdədir.

Planeti bürüyən pandemiya ilə mübarizə müstəvisində Azərbaycan dünyanın 30-dan çox ölkəsinə humanitar və maddi yardım göstərmişdir. Ermənistan nəinki bu tipli humanitar aksiyada iştirak etmir, əksinə hətta Ermənistanda koronavirusla bağlı vəziyyət çox acınacaqlı olmasına baxmayaraq təşəbbüs Azərbaycan tərəfindən irəli sürüldüyünə görə Azərbaycan tərəfindən irəli sürülmüş və BMT Baş Assambleyasının COVID-19 ilə mübarizəyə həsr olunmuş Xüsusi Sessiyasının keçirilməsi təşəbbüsünə qarşı çıxış edən yeganə dövlət Ermənistan olmuşdur.

Ermənistan bəşər tarixinə bu günə qədər nifaq, terror, problemdən başqa heç nə verməmişdir. Ermənilərin natəmamlıq kompleksindən doğan ideoloji çırpıntıları özündə kin, nifrət, qisas kimi özünü deqradasiya edən “təlim”lərində ehtiva olunmuşdur. Belə təlimlərdən biri hazırkı Ermənistanın sabiq və indiki iqtidarının kredosuna çevrilən, bununla da erməni xalqını mazaxist notlarla fəlakətə sürükləyən Tsexakron təlimidir. Tsexakron - ermənəcə iki sözün “irq” və “din” sözündən yaranmışdır. Bu təlimin müəllifi 20 yanvar 1866-cı ildə İrəvan quberniyasının Naxçıvan qəzasında anadan olmuş, “erməni tarixində həm də Sünikin (Zəngəzurun) xilas-karı” kimi tanıtılan, əli yüzlərlə azərbaycanlının, türkün qanına batmış Qaregin Njde (Qaregin Ter-Arutunyan) olmuşdur.

Xatırlatmaq yerinə düşər ki, Ermənistan Respublikası məhz bu təlim əsasında öz dövlət siyasətini müəyyənləşdirir. Hətta, sabiq dövlət başçısı Serj Sarkisyanın rəhbəri olduğu Ermənistan Respublikaçılar Partiyası Njdenin özlərinin lideri, ideoloji öndəri sayırdı. Belə ki, Ermənistan Respublikaçılar Partiyasının proqramında qeyd edilir: “...partiyamızda əsas düşüncə tərzı Qaregin Njdenin təlimi üzərində qurulur”.

Bu antihumanist təlimin əsas mahiyyəti və istiqamətləri Qaregin Njdenin 1932-ci ildə Bolqarıstanda nəşr etdirdiyi “Soy Ruhunun Hərəkatı” adlı kitabında ifadə olunmuşdur. Öz dağıdıcı, aqressiv, antihumanist mahiyyətinə görə Tsexakronu hətta erməni faşizmi ilə müqayisə etmək çətindir. Bu təlimin ilkin ideyası Njde tərəfindən ögürlənsə da o, öz ideya sələflərini təlimdə aşıladiğı amansızlığa görə kölgədə qoydu.

Njde deyir: “İtalyanların faşizmi var, almanların nasizmi var, ermənilərinə tsexakronu var... Biz 1919-cu ildə bu fikirləri meydana gətirərkən, Mussolini öz düşüncələrini daha yeni-yeni kəşf edirdi... Hitler ərazilərin

genişlənməsinin təzahürünü hələ təsəvvür etmirdi. Nasistlərin fəlsəfəsində vətən sərhədi heç bir mənə daşımamaqdadır. Biz isə xalqımıza onun ana torpağı olan erməni dağlıq bölgəsini (Şərqi Anadolu, Kilikiya və Qafqazın böyük bir ərazini əhatə etməkdədir) geri vermək istəyirik... Hitler yəhudiləri insanlıq üçün bir belə olaraq görməkdə idi və bundan dolayı onları yox etməyi hədəfləyirdi. Bizim soyumuzun düşmənləri isə türklərdir, onlar erməniləri yer üzündən silirlər və məmləkətimizin torpaqlarının böyük hissəsini ələ keçirirlər”.

Göründüyü kimi, ermənilər sanki əbədi frustrasiya halındadır və bunun səbəbini də türklərdə görürlər. Buna görə də onların milli ideologiyası türkcə nifrət ruhunda qurulub. Övvəldən axıra qədər türkcə nifrət sərgiləyən bu təlimdə əbədi milli düşməncilik, ədavət toxumu yayan belə bir fikir özünə yer alır: “Bizim belamız o deyildir ki, dünyada türklər vardır, həm də odur ki, türksevər ermənilər vardır”. Məhz bu tipli məqamlara görə erməni araşdırmaçı Smbat Hovhannisyan özünün “Tsexakronut-yun və faşizm” adlı məqaləsində bu təlimi faşizmlə müqayisə edərkən onun daha irqçi, aqressiv mahiyyətini qeyd edir.

Erməni xalqını kütləvi şəkildə narsizmə sürükləyərək sağalmaz mərzəə mübtəla edən Tsexakron təlimində deyilir: “Mən öz soyumu (tsex) bilərəm, mən öz nəslimə güvənirəm, mənəm soyum Allaha daha yaxındır, ali irqdir, mən cismimdə Tsexakronu daşıyıram. Mən Yer kürəsindəki ilahi izləri öz soyumda oxudum, gördüm, öpdüm, təzim etdim və Tsexakrona çevrildim. Soy Allah kimi birincidir. Erməni soyu da Allah kimi əsrlərin şahididir, o əbədi olaraq ermənidir, Allahın ortağıdır”. Orada daha sonra qeyd edilir: “Erməni olmağa o adam layiq deyildir ki, onun üçün bizim planetdə “erməni” kəlməsindən daha üstün şeylər vardır. Erməni olmaqdan əvvəl də sən erməni olmalısan!”, “erməni öz tarixində erməniden daha öncə adam olmuşdur, bu xüsusiyyətinə görə də onun faciələri qaçılmaz olmuşdur”. Njdeyə görə, ermənilik hər şeydən üstündür. “Sən əvvəl ermənisen, sonra insansan! Ermənilik hər şeyin fəvqündədir”.

Ən maraqlısı da odur ki, yüksək, ali məqsədlərdən dəm vuran bu bədnəmin psixofizioloji durumunun əslində gerçək kimliyini ortaya qoyur. Elə bu acı gerçəkdən çıxış edən məşhur daşnak Manuçar Sukiasyan “Tsexakron” adlı ifrat millətçi təşkilatı yaradılarda deyəcəkdı: “Gör erməni milləti nə günə qalıb ki, həftədə iki-üç dəfə özünü iki-üç kişiyyə zorladan, ən əlaqəsız əməllərdən həzz alan yarıqadın-yarıkişi Njde bizə cəsarat və kişilik dərsi keçir”. 1913-cü ilin noyabrın 15-də Njdenin komandiri olduğu dəstə Bolqarıstanda

Məhrəmli adlı türk kəndinə hücum edərək yüzlərlə günahsız insanı əzabla, vəhşiliklə qətlə yetirib. Onun bu “şücaət”inə görə Bolqarıstanla Yunanıstanın hərbi ordenlərini almasından dəhşətə gələn Lev Trotski bolqar sosial-demokratlarına ünvanladığı məktubunda yazırdı: “Yoldaş Njdenin əməllərini duyduq və onunla bəlkə də fəxr etmək olardı. Hər halda o, imperialistlərə qarşı pis

Multikulturalizmlə nurlanmış Azərbaycan və millətçiliklə zəhərlənmiş Ermənistan

Ermənistan bəşər tarixinə nifaq, terror və problemdən başqa heç nə verməmişdir

vuruşmur. Lakin yoldaşlar bildirirlər ki, döyüşdən sonra yoldaş Njde iki türk gəncini öldürməməyi əmr edib, onları müvəqqəti qərargah etdiyi kəndli daxmasına aparıb. Mənə çatan məlumatlara görə, yoldaş Njde həmin axşam o türk gənclərdən onu “sevmələrini” tələb edib, özü qadın paltarını geyib və səhərdə “təcavüzə” məruz qalıb. Səhər açılarda isə həmin türkləri güllələyib. Bu hadisə biabırçılıqdır və ümid edirəm ki, gərəki nəticələr çıxarılacaq”.

Njdenin tsexakron təliminə görə, hər bir erməni bütün həyatı boyunca “Qərbi Ermənistanı” dedikləri ərazini türklərin əlindən alınmasına çalışmalıdır. Njde tərəfindən 1933-cü ildə əsası qoyulan “Tsexakron Uxter” adlı qurumun devizi belə idi: “Ermənistan ermənilərə”. Elə bu şüarı əldə rəhbər tutan Ermənistan dövləti yaradıdığı gündən elan olduğunu coğrafiyada etnik təmizləmə siyasəti aparmış, nəticədə həmin ərazinin aborigen xalqları, eyni zamanda orada yaşayan digər qeyri-erməni toplumu cəlay-vətən etmişdir. Bu amansız siyasətin nəticəsidir ki, Ermənistan monomilli dövlət kimi mövcuddur.

Qeyd olunduğu kimi ermənilər bu ərazinin aborigen xalqı olmamışdır. 1828 -ci ildə Rusiya və İran arasında imzalanan Türkmənçay müqaviləsinə əsasən Şimali Azərbaycanın Naxçıvan xanlığı və İrəvan xanlığı ərazisində erməni vilayəti təşkil edilmişdir. Həmin vilayətə İran və Osmanlı imperiyasının kütləvi surətdə ermənilər köçürülmüşdür ki, vilayətin etnik tərkibi rusların daha loyaf qəbul etdiyi xristianların say üstünlüyü ilə nəticələnsin və bununla da erməni vilayətinin inzibati-ərazi bölgüsü möhkəmləndirilsin. Göründüyü kimi, artıq tarixdən məlum olduğu kimi ermənilər Rusiya imperiyasına bir alət qismində bu əraziyə gətirilmişdir.

Rusiyanın Zaqafqaziyaadakı bu müstəmləkəçilik siyasəti haqqında rus tədqiqatçısı N.N.Şavrov yazır: “Biz müstəmləkəçilik fəaliyyətimizə Zaqafqaziya rusların deyil, bizə yad olan xalqların yerləşdirilməsindən başladıq. N.Şavrov qeyd edir ki, 20-ci əsrin əvvəlində Zaqafqaziya yaşayan 1300000 erməniden bir milyonu yerli əhali deyil, rusların vasitəsilə

məskunlaşdırılmışdı.

1918-ci il iyunun 4-də Türkiyə ilə Ermənistan arasında Batumda sülh müqaviləsi imzalanan zaman Ermənistan Respublikasının ərazisi təqribən 9 min kv.km, əhalisi isə 321 min nəfər (o cümlədən 200 min erməni, 100 min azərbaycanlı, 5 min yezidi kürdləri, 6 min digər millətlər) təşkil edirdi. Batum müqaviləsinə əsasən Ermənistan Respublikasının ərazisi Birinci Dünya müharibəsinə qədər ermənilərin İrəvan quberniyasında kompakt yaşadıqları ərazilərə məhdudlaşdırdı. Bu respublikanın ərazisinə Yeni-Beyazid qəzası, İrəvan qəzasının beşdə üçü, Eçmiədzin qəzasının dörddə biri, Aleksandropol qəzasının dörddə biri daxil idi.

Ermənili rus imperiyasının istifadəsindən çıxarılıb öz geopolitik maraqları üçün istifadə dövryyəsinə qatmaqda maraqlı olan və buna görə də bir sıra hallarda onlara qəyyumluq etməyə çalışan Almanıyanın diplomati Bernsdorf (İstanbulda səfir olmuşdu) bu mənzərəni obrazlı şəkildə belə təsvir etmişdi: “Türkiyə ermənilərə ancaq Sevan (Göyçə) gölünü saxlayıb, hansı ki, çimə bilərlər, ancaq çıxmağa və özlərini qurutmağa yer qalmayıb”.

Bu gün tam monomilli dövlət kimi mövcud olan Ermənistanda bir nəfər azərbaycanlı və türk ailəsi təsəvvür etmək mümkün deyil. Halbuki, həm Azərbaycanda, həm Türkiyədə minlərlə erməni mövcudluğu kimsədə şübhə doğurmur. Təəssüf ki, bu gerçəkliyi görməyə Ermənistana havadarlıq edən dövlətlərin gözü bağlanmışdır. Ermənistan Respublikası Milli Statistika Xidmətinin məlumatına əsasən orada əhalinin 98,1 faizini ermənilər, 1,2 faizini kürdlər (əsasən yezidi), 0,4 faizini ruslar və qalan 0,3 faizini isə assuriyalılar, yunanlar (Qafqaz yunanları), gürcülər təşkil edir.

Ermənistan tarixən xəyanətkar, etibarsız imicinə sadıq qalmaqdadır. Tarix təkrar olunur. Məlum olduğu kimi, 2020-ci il oktyabrın 21-də Ermənistan prezidenti Armen Sarkisyan Brüsselə işgüzar səfəri çərçivəsində görüşdə Ermənistanın Kollektiv Təhlükəsizlik Müqaviləsi Təşkilatından gözlədiyi dəstəyi və yardımı ala bilmədiyindən gileylənərək, müharibədən sonra

Ermənistanın xarici siyasətinin NATO və Avropa İttifaqına yaxınlaşmağa yönəlcəyini açıq bəyan etdi.

Xatırlatmaq yerinə düşər ki, 1942-ci ildə Njde də Berlində gedərək, ermənilərin almanlara sədaqətli olacaqlarını sübut edən materiallar aparır. Ancaq Sovet Ordusu Bolqarıstana girəndə Njde müharibənin sonunun yaxınlaşdığını görüb özünə yeni müttəfiqlər axtarır və sovet generalı Tobluxinə məktubla müraciət edir. Məktubunda o, özünə bəraət qazanmaq məqsədilə nasistlərlə yalnız onların Türkiyəyə müharibə elan edəcəyinə inandığı üçün əməkdaşlıq etdiyini bildirir və Sovet İttifaqının Türkiyəyə müharibə elan etməsinin zəruri olduğunu qeyd edir, özünün isə bu işdə SSRİ ordusuna istənilən yardımı edəcəyinə söz verir.

Lakin sovet hərbi əks-kəşfiyyatı onu həbs edərək, Moskvaya göndərir. Bir müddət Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin həbsxanasında qaldıqdan sonra Njde Yerevana göndərilir. Məhkəmə zamanı Qaregin Njde antisovet fəaliyyətində, almanlara sədaqət rəmzi kimi daşdığı sənəd matereallarına görə və kütləvi qətləri təşkil etməkdə günahkar bilinərək 25 illik həbs cəzasına məhkum olunur və 21 dekabr 1955-ci ildə Vladimir şəhərində həbsxanada ölür.

Paradoks ondan ibarətdir ki, bu gün beynəlxalq təşkilatlar və onların qəbul etdiyi sənədlər nasizmə, faşizmə qarşı mübarizəyə səslədiyi bir anda, Ermənistanda nasizmi, faşizmi təbliğ edənlər qəhrəmanlaşdırılır. Belə ki, 2004-cü ildə Ermənistanda, o vaxt iqtidarda olmuş Respublikaçılar Partiyası tərəfindən “Qaregin Njdenin Təlimi” kitabı çap edilmişdir (“Qaregin Njde i eqo uçeniya” İzdatel, Respublikanskaya Partiya Armenii , Yerevan-2004). Eyni zamanda, Ermənistanda “milli qəhrəman” səviyyəsinə qaldırılan Qaregin Njde haqqında büdcəsi 7 milyon ABŞ dollar məbləğində film çəkilib və 2013-cü ildən etibarən nümayiş olunur. Və nəhayət, 2016-cı ildə Ermənistan paytaxtının mərkəzində bu qatilə hündürlüyü 6 metrə yaxın olan bir heykəl qoyulmuşdur.

2019-cu ilin oktyabrın 11-də Türkmənistanın paytaxtı Aşqabad şəhərində MDB Dövlət Başçıları Şurasının iclasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev zamanında Ermənistanda nasizmin, faşizmin əbədləşdirilməsinə yönələn addımları kəskin tənqid edərək bildirdi: “Biz dövlət başçıları faşistlərin qəhrəman kimi qələmə verilməsinin əleyhinə dəfələrlə çıxış etmişik. Təəssüf ki, MDB məkanında, xüsusən Ermənistanda belə hallar baş verir. Orada əvvəlki hakimiyyət Yerevanın mərkəzində faşist cəlladı və satqın, Qaregin Njde ləqəbi ilə alman faşistlərinə xidmət etmiş Qaregin Ter-Arutunyanı heykəl qoyub. MDB ölkələrindən olan müharibə veteranlarının böyük bir qrupu Ermənistanın əvvəlki rəhbərliyinin bu həyasız addımına qarşı dəfələrlə etirazını bildirib. 2019-cu ilin mayında Rusiya Xarici İşlər Nazirliyi “Nasizmin qəhrəmanlıq kimi qələmə verilməsi, neonasizmin yayılması və irqçiliyin, irqi ayrı-seçkiliyin, ksenofobiyanın və onlarla bağlı

qəhrəmanlaşdırılmasına qarşı çıxdı, əksinə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü daha sərt təhdid edərək “yeni ərazilər uğrunda yeni müharibə” şüarı ilə çıxış edərək işğal etdiyi əraziləri legitimləşdirmə cəhdləri etdi, öz ideya sələflərinin mürtecə əməllərini davam etdirərək Azərbaycanın qeyri döyüş bölgələrini hədəfə çevirərək mülki əhalinin qətlinə səbəb oldular.

Baxın, bu gün Azərbaycanın müzəffər ordusu Ermənistan tərəfindən işğal olunmuş ərazilərini azad edir və Ermənistanın məğlub durumuna, onların azərbaycanlılara qarşı törətdiyi insanlıq əleyhinə cinayətlərə rəğmən dövlətimiz dünyəvi dəyərlərə, multikultural həyat tərzinə sadıq qalaraq müharibə bitəndən, Azərbaycanın suverenliyi və ərazi bütövlüyü təmin olundandan sonra yenə də ermənilərin bizimlə birlikdə yaşamasına tolerant münasibət sərgiləyir. Əksinə Ermənistan məğlub durumda olmalarına, Azərbaycana qarşı cinayətlər törətmələrinə rəğmən Azərbaycanın ayrılmaz tərkib

hissəsi olan Dağlıq Qarabağda monomilli qondarma bir qurum yaratmaqda ısrarlıdır. Ancaq onların bu arzuları gözlərində qalacaqdır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Yaponiyanın “Nikkei” qəzetinə müsahibəsində bununla bağlı birmənalı və qətiyyətli mövqeyini bildirmişdir: “Öz müqəddəratını təyinetməyə gəldikdə, ermənilər artıq öz müqəddəratlarını təyin edəblər. Onların müstəqil Ermənistan dövləti var. Təsəvvür edin, əgər ermənilər yaşadıqları hər yerdə öz müqəddəratlarını təyin etsələr nə baş verər, dünyada neçə kiçik Ermənistan olar. Bu, əks-təsir verən yanaşmadır.

Öz müqəddəratını təyinetmə beynəlxalq hüququn mühüm amilidir. Lakin o, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü pozmamalıdır. Öz müqəddəratını təyinetmənin müxtəlif növləri var, icmaların müxtəlif növləri var. Məsələn, mədəni muxtariyyət ola bilər. Biz Avropanın inkişaf etmiş ölkələrində bu nümunələri görürük ki, insanları öz bələdiyyələrində, öz icmalarında müəyyən hüquqları var. Azərbaycanın istənilən yerində olduğu kimi, əlbəttə, Azərbaycanda yaşayan ermənilərin də bu formada təməsləri ola bilər. Lakin biz heç vaxt Azərbaycan ərazisində ikinci Ermənistan dövlətinin yaradılmasına icazə verməyəcəyik. Bundan söhbət gədə bilməz”.

Bəli, bu gün xeyirlə şərin mübarizəsi gedir. Bir tərəfdə sivil, dünyəvi, humanist dəyərləri əldə rəhbər tutan, multikultural həyat tərzini, dünyaya humanist nümunələr sərgiləyən Azərbaycan, digər tərəfdə tsexakronla zəhərlənmiş və bu mətahlarının realizəsi ümidilə ayrı-ayrı dövlətlərin zaman –zaman istifadə alətinə çevrilmiş irqçi, ksenofob, bəşəri dəyərlərə düşmən monomilli Ermənistan. Bu gün Azərbaycan əsgəri həm də ona görə güclüdür ki, o haqlıdır və Azərbaycan ordusu Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında beynəlxalq hüququ, ilahi ədaləti bərpa etmək uğrunda səvəşir. Ümidvarıq ki, yaxın günlərdə xeyirin şərx üzərində qələbəsinin təntənəsini yaşayacağıq.

Üzeyir ŞƏFİYEY, BDU-nun sosiologiya kafedrasının dosenti, konfliktoloq